
1.

UVOD

Vzgojni načrt je nov pojem v slovenski šolski zakonodaji. Uveden je bil z novelo Zakona o osnovni šoli (Uradni list 102/2007), ki je uzakonila, da mora vsaka osnovna šola oblikovati svoj vzgojni načrt. V skladu s tem zakonom so slovenske osnovne šole v šolskem letu 2007/08 izdelovale vsaka svoj vzgojni načrt, rok za izdelavo je bil september 2008. Od jeseni 2008 ima vsaka slovenska osnovna šola svoj vzgojni načrt.

Izhodišče naše naloge je bila predpostavka, da šole še nimajo ustrezne teoretične podlage za oblikovanje vzgojnih načrtov, zato se morajo praktiki bolj ali manj sami znajti pri načrtovanju, vrednotenju in razvijanju vzgojnega načrta. Šole so sicer prejele Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole Ministrstva RS za šolstvo (2008), Zavod za šolstvo pa je izdal priročnik Vzgojno poslanstvo šole (Štraser, 2012), kar je v veliki meri zapolnilo vrzel. Ostaja pa izziv za stroko, da sledi šolski praksi in ustvari ustrezne strokovne podlage za vzgojni načrt, zato je bil cilj naše naloge ustvariti osnutek teoretičnega okvira kot strokovno podlago vzgojnega načrta.

Ob oblikovanju vzgojnega načrta se je odpiralo več vprašanj. Prvo in osnovno vprašanje je, kaj je vzgoja, kaj delamo, ko rečemo, da vzgajamo. V javni razpravi pred sprejetjem zakona je bilo to vprašanje večkrat izpostavljeno, zato v 2. poglavju temu vprašanju posvečamo prvo pozornost. Izpostavimo prvo dilemo, in sicer, ali je vzgoja namerno in načrtovano delovanje z jasnimi cilji ali je to drugotno stanje, ki se zgodi samo ob procesu poučevanja in ga zato ni mogoče načrtovati. Poleg teoretične razprave nas je zanimalo, kako to opredeljujejo vodstva šol, kar bomo predstavili v empiričnem delu naloge.

Drugo vprašanje je, katere temeljne cilje si postavljamo pri vzgojnem delu, kar pomeni, kako vzgojni načrt pomaga uresničevati temeljni smoter vzgoje in izobraževanja, kajti vzgojni načrt dobi svoj smisel, če je umeščen v prizadevanje za doseganje temeljnega smotra. Skozi stoletja se je smoter vzgoje in izobraževanja različno tematiziral in imel različno vlogo, posebno še glede na politične (totalitarni ali demokratični) sisteme. Pri pregledu smotrov (3. poglavje) smo iskali temeljna področja, ki jih splošni cilji vzgoje

in izobraževanja vključujejo. Med mnogimi smotri vzgoje in izobraževanja smo izbrali smoter spodbujanje celostnega razvoja osebnosti¹ (4. poglavje) in predstavili različne pomene sintagme ‚spodbujanje celostnega razvoja osebnosti‘. Ker nas je zanimalo, kako praktiki vidijo povezanost vzgojnega načrta s temeljnim smotrom, v empiričnem delu (6. poglavje) predstavimo odgovore na to vprašanje.

Tretje vprašanje je povezano z vlogo vrednot, kajti vrednote so bistveni sestavni del vzgojnih načrtov. Pomembno je vedeti, kaj so vrednote, kakšno vlogo imajo pri motivaciji in kako vzgajati za vrednote ter videti tudi dvome o vlogi in pomenu vrednot v življenju posameznika in v vzgoji. Zato smo osvetlili teorijo vrednot (5. poglavje), v empiričnem delu pa preko različnih raziskovalnih vprašanj predstavili, kako vrednote živijo v šoli.

Četrto vprašanje je, znotraj kakšnega miselnega okvira poteka vzgoja, kajti vrednote, temeljni cilji ter temeljni smoter določajo miselno obzorje. To je povezano s pogledom na človeka in vzgojo, torej z vzgojnim konceptom. Šola, ki načrtuje svoje vzgojno delo in zato oblikuje vzgojni načrt, se mora odločiti, kateri teoriji vzgoje naj sledi, kateri antropologiji, da bodo vse vzgojne dejavnosti imele notranjo povezanost, da bodo povezane z osnovnimi cilji in da bodo učitelji delovali enotno. Vzgojni koncepti postavljajo miselno obzorje, v katerem šola razmišlja, oblikuje, spremlja in spreminja vzgojni načrt. Slovenske osnovne šole so preko različnih projektov privzele nekatere vzgojne koncepte (na primer Unesco šole, zdrave šole, eko šole, kulturne šole), zato je zanimivo vprašanje, koliko so ti koncepti (projekti) vplivali na oblikovanje vzgojnih načrtov, in tudi, ali so ti projekti že vzgojni modeli. Hkrati se postavlja vprašanje, kaj bi še bilo treba storiti, da bi šole lahko izbirale med različnimi vzgojnimi koncepti, da bi lažje opravljale vzgojno poslanstvo, saj ne moremo pričakovati od šol, da bodo same oblikovale teorijo vzgoje. V drugem poglavju smo zato raziskali dilemo iz javne razprave glede zapisa pojma načrt ali koncept v novelo zakona; v empiričnem delu pa smo iskali odgovor, kako so šole uporabljale vzgojne projekte za oblikovanje vzgojnih načrtov in kakšen odnos imajo vodstva šol do vloge vzgojnih konceptov za šolsko delo.

V empiričnem delu disertacije (6. poglavje) predstavljamo raziskovalne rezultate. Prvi sklop raziskovalnih vprašanj smo posvetili vrednotam v vzgojnih načrtih (to je odgovor na naše zgoraj zapisano tretje vprašanje). Raziskali smo, katere vrednote in katere vrste vrednot so šole izbrale, na podlagi česa so jih izbrale in kakšno vlogo imajo izbrane vrednote v življenju šole. Drugi sklop raziskovalnih vprašanj smo posvetili vzgojnim dejavnostim (odgovor na prvo vprašanje). Želeli smo vedeti, kaj šola dela, ko reče, da vzgaja, zato smo raziskali, katere vzgojne dejavnosti so šole izbrale po navodilu ministrstva, na podlagi česa so izbirale dejavnosti in katere dejavnosti se jim zdijo posebno dobre in uspešne. Tretji sklop raziskovalnih vprašanj smo posvetili razumevanju narave vzgojnih načrtov (odgovor na četrto vprašanje). Želeli smo vedeti, ali šole vzgojni načrt

---

¹ Vključen je v ZOŠ (2007, 2. člen), Unescovem dokumentu Učenje: skriti zaklad (Delors, 1996) in v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS (Krek in Metljak, 2011).

razumejo kot statičen ali kot dinamičen dokument, kajti iz tega pojmovanja šole vrednotijo, spreminjajo, dopolnjujejo in izboljšujejo vzgojni načrt. Četrto raziskovalno vprašanje smo posvetili odnosu vzgojnega načrta do temeljnega smotra spodbujanje celostnega razvoja osebnosti (odgovor na drugo vprašanje) in vlogi vzgojnih konceptov (odgovor na četrto vprašanje).

Za teoretični del naloge smo uporabili teoretično analitično metodo raziskovanja, teoretično zgodovinsko in primerjalno metodo ter interdisciplinarni pristop. V empiričnem delu smo s kvalitativno metodo (analiza besedil in intervju) iskali odgovore na raziskovalna vprašanja. Vrednote smo raziskali na vzorcu 60 slovenskih javnih osnovnih šol, za druga raziskovalna vprašanja smo izvedli intervju na 30 šolah.

Oblikovanje vzgojnega načrta pomeni načrtno delo na vzgojnem področju, zato šola z izborom vrednot in s temeljnim smotrom oblikuje svojo kulturo življenja, kar ji daje razpoznavnost, trdnost in trajnost, osebno izkaznico. S tem se šola odloči za eksplicitni ali implicitni vzgojni koncept ali vzgojni model. Na podlagi rezultatov raziskave, to je znanstveni prispevek doktorske naloge, dajemo nekaj predlogov za izboljšanje kakovosti vzgojnega načrta (7. poglavje). Predlagamo, da šola izbere svoj vzgojni model in vzgojni načrt še bolj poveže s temeljnim smotrom spodbujanje celostnega razvoja osebnosti. Ker med izbranimi vrednotami v vzgojnih načrtih izstopa spoštovanje, predlagamo načrtno delo na področju samospoštovanja in čustvene pismenosti, da bi prišli do kulture spoštovanja. Dodajamo še predloge, kaj bi morali raziskovati v prihodnje, da bi se vzgojni načrti v osnovnih šolah lahko razvijali in še bolj kakovostno prispevali k oblikovanju osebnosti učencev in življenju šol.

Naj povzamemo: V teoretičnem delu knjige predstavljamo nekaj vprašanj iz javne razprave (2. poglavje) pred sprejetjem novele (kaj je vzgoja, vzgojni koncept ali vzgojni načrt, razlogi za uvedbo vzgojnega načrta, zakaj je potrebno zakonsko določilo o vzgojnem načrtu, vzgojni načrt v povezavi z 2. členom Zakona o osnovni šoli) ter proces oblikovanja vzgojnega načrta in vsebino tega dokumenta; tematizacijo smotra skozi čas (3. poglavje) s poudarkom na štirih temeljnih področjih, ki jih smotri vključujejo (pridobivanje znanja, razvoj človeških zmožnosti, razvijanje družbene razsežnosti osebe in oblikovanje osebnosti) in pedagoški skepticizem; smoter vzgoje in izobraževanja spodbujanje celostnega razvoja osebnosti (4. poglavje) s poudarkom, kaj pomeni izraz celostno, kateri so razlogi za izbiro tega smotra, štiri področja osebnosti, ki jih ta smoter vključuje (učenje spoznavanja, usposabljanje za delovanje, vzgoja za sodelovanje in poti do izpolnitve), s poudarkom na jedru osebnosti, in vlogo vrednot v motivaciji (5. poglavje). V empiričnem delu (6. poglavje) predstavljamo raziskovalno metodologijo in raziskovalne rezultate. Knjigo zaključimo s predlogi (7. poglavje) za izboljšavo vzgojnih načrtov ter z novimi izzivi za raziskovalno delo. S to nalogo smo ustvarili osnutek teoretičnega okvira kot strokovno podlago vzgojnega načrta, ki zahteva pedagoški koncept, sloni na teoriji vrednot, spodbuja večjo avtonomijo šole in celostni razvoj osebnosti ter razvija kulturo spoštovanja.